

Haraji Adalbert

Karrierkrízis

Ezek a karrierkrízisek általában, többnyire vasárnap este törnek rám, amikor leszáll az alkony, és a szakadék a reményeim és a valóság között elkezd olyan fájdalmasan mélyülni, hogy szinte hallom.

Azért írom mindezt, mert szerintem ez nem pusztán személyes probléma, persze tévedhetek is. De szerintem olyan korban élünk, amikor az életünket rendszeresen karrierkrízisek szakítják meg, amikor mindaz, amiről azt hittük, tudjuk az életünkről, a karrierünkről, az egyfajta fenyegető valósággal kerül összeütközésbe. Manapság ezt könnyebb megélni, mint valaha. Megőrizni a nyugalmunkat, elkerülni a szorongást talán nehezebb, mint valaha.

Szeretném megvizsgálni, ha lehet, hogy mi az oka annak, hogy annyit aggodalmaskodunk a karrierünk miatt. Miért lehetünk ezeknek a karrierkríziseknek az áldozatai, miközben hallkan szenvedünk.

Szenvedésünk egyik oka az, hogy sznobok vesznek körül bennünket, és a rossz hír az, hogy a sznobizmus egy valós probléma. Mert néha az emberek azt hiszik, hogy a sznobizmus kizárólag arisztokrata jelenség, amely udvarházakról és címekről szól, de ez nem igaz. A sznobizmus egy globális jelenség, és mi egy globális szervezet vagyunk.

Kicsoda a sznob? Az a sznob, aki fogja egy kis részedet, és az alapján alapítja meg, hogy milyen ember vagy.

Ez a sznobizmus, és a sznobizmus uralkodó fajtája a munka-sznobizmus. Egy partin percekben belül belebotlunk abba a helyzetbe, amikor felteszik nekünk a huszonegyedik századnak ezt a híres, jelképes kérdését: „Mivel foglalkozik?” A válaszunktól függően az emberek vagy hihetetlenül örülnek, hogy megismertek, vagy az órájukra pillantanak és kimentik magukat. Viszont a sznob ellentéte az anya. Nem feltétlenül a tietek és főleg nem az enyém, hanem az ideális anya. Valaki, akit nem érdekelnek az eredményeink. Sajnos azonban a legtöbb ember nem az anyánk. A legtöbb ember szorosán összekapcsolja, mennyi időt és ha úgy tetszik, szeretetet (nem romantikus értelemben), tiszteletet hajlandó nyújtani számunkra, az szigorúan meghatározza a helyünket a társadalmi ranglétrán. Elsősorban ezért törődünk annyira a karrierünkkel és foglalkoztatnak az anyagi javak.

Gyakran halljuk, hogy rendkívül anyagi időket élünk és mindannyian kapzsik vagyunk. Nem hiszem, hogy különösebben anyagiasak lennénk. Szerintem olyan társadalomban élünk, amelyik egyszerűen az érzelmi jutalmakat az anyagi javak megszerzéséhez kapcsolja. Nem az anyagi javakat akarjuk, hanem a jutalmakat, és ez új megvilágításba helyezi a luxuscikkeket. Legközelebb ha láttok valakit, aki egy Ferrarit vezet, ne az jusson eszetekbe, hogy „ez egy kapzsi ember”, hanem

hogy „ez egy hihetetlenül sebezhető, szeretetihes ember”. Más szóval inkább együttérzést mutassatok, mint megvetést.

Vannak más okok is, amiért ma talán nehezebb megőrizni a nyugalmunkat, mint valaha. Az egyik (és ez ellentmondás, mert valami szép dologgal kapcsolatos) a karrierünkbe vetett remény. Soha még nem voltak ilyen magasak az elvárások az életünkben elért eredményeinkkel kapcsolatban. Számtalanszor halljuk, hogy bárki elérhet bármit. Megszüntettük a kasztrendszert, és olyan rendszerben élünk, melyben bárki feljuthat bármilyen pozícióba, és ez egy csodálatos gondolat. Mellette ott van az univerzalitás mint egyenlőség, mert alapvetően egyenlőek vagyunk. Nincsenek szigorúan meghatározott hierarchiák.

Van ezzel egy nagyon nagy gond, az irigység, amelyet tabu emlegetni. De ha van egy uralkodó érzélem a modern társadalomban, az az irigység, és az egyenlőséghez kapcsolódik. Tudom ez magyarázatra szorul. Szerintem elég meglepő lenne, ha bármelyikünk is irigyelné az angol uralkodót. Még akkor is, ha sokkal gazdagabb nálunk és egy nagyon nagy házban él. Azért nem irigyeljük mégsem, mert túlságosan furcsa, túlon túl különös, nem tudunk azonosulni vele, ugyanis akivel nem tudunk azonosulni, azt nem irigyeljük. Minél közelebb áll egymáshoz két ember, korban, háttérben, annál inkább fennáll az irigység veszélye. Már csak ezért sem ajánlom senkinek, hogy osztálytalálkozóra menjen. Nincs erősebb viszonyítási alap azoknál, akikkel együtt jártunk iskolába.

De általánosságban az a modern társadalom problémája, hogy az egész

világot egyetlen iskolává változtatja. Mindenki farmert visel, mindenki egyforma. Ugyanakkor mégsem. Vagyis van egyfajta egyenlőség, komoly egyenlőtlenségekkel összekapcsolva, ami egy nagyon stresszes helyzetet eredményezhet. Manapság csaknem ugyanannyira valószínűtlen az, hogy olyan gazdagok és híresek leszünk, mint Bill Gates, amennyire valószínűtlen volt a 17. században, hogy fölküzdjük magunkat az arisztokrácia tagjai közé. De a lényeg, hogy ezt nem érezni. A magazinok és a média elhittetik velünk, hogy ha van energiánk, néhány briliáns technikai ötletünk, egy garázsunk, bele tudunk vágni valami hatalmasba.

Ennek a problémának a következményei igen jól érezhetőek a könyvesboltokban. Ha bemegyünk egy nagy könyvesboltba és megnézzük az önfejlesztő részleget, ahogy én is néha teszem, ha megvizsgáljuk az önfejlesztő könyveket, amelyeket manapság írnak, alapvetően két fajtájuk van. Az egyik azt mondja: „Meg tudod csinálni! Meg tudod tenni! Bármilyen lehetséges!” A másik megmondja, hogyan birkózzunk meg azzal, amit udvariasan „alacsony önértékelésnek hívunk”, vagy udvariatlanul „nagyon rossz véleménynek” önmagunkról. Valódi kölcsönviszonyban áll a társadalom, amely azt hirdeti az embereknek, hogy bármit el tudnak érni, és az alacsony önértékelés. Ily módon megint csak egy meglehetősen pozitív dolognak lehet csúnya hátulütője.

Van egy másik ok is, amiért sokkal többet idegeskedünk a karrierünk, a státuszunk miatt ma, mint azelőtt valaha. Ez megint egy szép dologhoz kötődik. Ez a szép dolog a meritokrácia.

Manapság mindenki, jobb- és baloldali politikusok egyetértenek abban, hogy a meritokrácia nagyszerű és hogy a társadalmunkat minél meritokratikusabbá kellene tennünk. Ó, ez nagyon szép, de milyen egy meritokratikus társadalom?

Egy meritokratikus társadalomban, ha van tehetségünk, energiánk és képességünk, magasra törhetünk. Semmi sem tarthat vissza. Gyönyörű gondolat. A gond csak az, hogy ha valóban hiszünk egy ilyen társadalomban, melyben azok, akik kiérdemlik, magas pozícióba kerülnek, akkor hallgatólagosan és sokkal undokabb módon hiszünk egy társadalomban, melyben azok, akik megérdemlik, padlóra kerülnek és ott is maradnak. Más szóval a pozíciónk nem véletlennel tűnik, hanem megérdemeltnek. Ezért olyan megsemmisítő a kudarc.

A középkorban ha láttak egy nagyon szegény embert, úgy jellemezték, mint egy „szerencsétlen flótást”. Szó szerint: valaki, aki nem szerencsés. Manapság, különösen az Amerikai Egyesült Államokban, azt a valakit, aki a társadalom alján van, ridegen vesztesnek (lúzernek) nevezik. A szerencsétlen és a vesztes között hatalmas a különbség, és ebben mutatkozik meg 400 év társadalmi fejlődése és ama hitünk, hogy felelősek vagyunk az életünkért. Már „nincsenek” istenek, csak mi vagyunk. Miénk az irányítás, és ez nagyszerű, ha jól csináljuk és lesújtó, ha rosszul. Ez vezet, a legrosszabb esetben, Émile Durkheim szerint, az öngyilkosságok növekvő számához. Gyakoribbak az öngyilkosságok a fejlett individualista országokban, és ennek részben az az oka, hogy ami történik, azt az emberek a végletekig személyesnek veszik.

A sikerük a sajátjuk, de a kudarcuk is a sajátjuk.

Vajon lehet-e enyhíteni ezeken a nyomásokon? Szerintem igen. Vegyük a meritokráciát. A gondolatot, hogy mindenki megérdemli, ami kijut neki. Szerintem ez egy örült gondolat, teljesen örült. Támogatnám bármelyik politikust, jobb- vagy baloldalt, akinek van egy elfogadható meritokratikus ötlete. Egyébként magam is meritokrata vagyok, ugyanakkor azt gondolom, hiba azt hinni, hogy valaha is megalkottunk egy valódi meritokratikus társadalmat. Ez egy álomkép. A gondolat, hogy létrehozunk egy társadalmat, amely szó szerint osztályoz mindenkit, a jókat magasan, a rosszakat alacsonyan, és mind ezt úgy, ahogy lennie kell, lehetetlenség. Egyszerűen túl sok a kiszámíthatatlan tényező. Balesetek, véletlen születések, betegségek stb. Sosem tudjuk osztályozni őket. Nem tudjuk úgy minősíteni az embereket, ahogy kellene.

Szívemhez nőtt egy Szent Ágoston- idézet az *Isten városából*, melyben azt mondja, hogy bűn bárkit is a hivatala alapján megítélni. Mai nyelven ez azt jelenti, hogy hiba lenne a névjegykártyájuk alapján megválasztani a barátainkat. Nem az állásunk számít, és Szent Ágoston szerint egyedül Isten tehet minket a helyünkre. Amit majd meg is tesz a Végítélet napján angyalokkal meg trombitákkal, és az ezek megnyílnak. Mindez örültségnek hangzik egy magamfajta világi embernek. Mégis van valami nagyon is értékes ebben a gondolatban. Talán érdemes visszafogni magunkat, még mielőtt pálcát törnénk valaki fölött. Nem biztos, hogy ismerjük más emberek igazi értékét, mert az egy ismeretlen oldaluk szá-

Kiűzetés

Nők és férfiak

munkra, és nem tehetünk úgy, mintha ismernénk. Amikor a kudarcra gondolunk, arra, hogy elbuktunk, nemcsak azért félünk annyira, mert elveszítjük a jövedelmünket, a státuszunkat, hanem hogy elítélnek, kigúnyolnak, és erre van is okunk. Az első számú gúny-szerv manapság az újság. Ha kinyitunk egy újságot, bármelyik nap tele van emberekkel, akik elfuserálták az életüket. Rossz emberrel feküdtek le, rossz anyagot vettek be, rossz döntést hoztak, vagy bármi más, és ezért kigúnyolhatók. Más szóval elbuktak és „veszteseknek” titulálják őket.

Hogyan lehetne másképp? Szerintem a nyugati hagyomány egy pompás alternatívát kínál. A tragédiát. A tragédia, mely az ókori Görögország színházaiban fejlődött ki a Kr. e. 5. században, alapvetően egy olyan művészi forma, ami emberi kudarccokat mutat be, és ugyanakkor egyfajta együttérzést is nyújt. Amit a hétköznapi életben nem föltétlenül kapnánk meg. Ha úgy tetszik, az együttérzés spektrumának egyik végén ott vannak a napilapok, a spektrum túlsó végén pedig a tragédia. Inkább tanulni kellene abból, ami a tragédiában történik. Hiba Hamletet vesztesnek nevezni, habár veszített. Szerintem ez a tragédia üzenete számunkra, ezért olyan fontos.

A másik a modern társadalommal kapcsolatban, hogy miért okoz aggodalmat az, hogy semmi olyan nincs középen, ami nem emberi. Mi vagyunk az első társadalom az ismert világtörténelemben, amelynek tagjai nem imádnak mást, csak önmagukat. Nagyon sokat képzelünk magunkról. Talán van is okunk rá. Embereket küldtünk a Holdra, mindenféle rendkívüli dolgot vittünk végbe, és ezért hajla-

mosak vagyunk imádni magunkat. A hőseink emberi hősök. Ez egy nagyon új helyzet. A legtöbb társadalom középpontjában valami transzcendenst imádnak, egy istent, egy szellemet, egy természeti erőt, az univerzumot. Mi elvesztettük ezt a szokásunkat, és talán ezért vonzódunk annyira a természethez. Nem az egészségünk miatt, bár gyakran így adjuk elő. Nem is azért, mert az emberi hangyabolyból menekülünk. A saját versengésünk és vereségünk elől menekülünk, a saját drámáink elől. Ezért szeretjük annyira nézni a gleccsereket, az óceánokat és az úrból a Földet. Szeretjük érezni a kapcsolatot valami nem emberivel.

Igyekeztem a kudarcról és a sikerről írni, és az egyik érdekesség a sikerrel kapcsolatban, hogy azt hisszük, tudjuk, mit jelent. Ha most azt mondanám, hogy van itt mellettem valaki, aki nagyon sikeres, akkor elkezdenétek spekulálni. Azt gondolnátok, biztosan sok pénze van, valamely téren hírnévre tett szert. Engem is érdekel a siker, mert én is szeretnék sikeres lenni, mindig azon gondolkodom, hogyan lehetnék még sikeresebb. De ahogy öregszem, lassan megváltozik számomra a siker jelentése.

Én a következőket gondolom a sikerről: nem lehetünk sikeresek egyszerre mindenben. Rengeteget beszélünk a munka-élet egyensúlyáról. Ha a sikerről álmodunk, el kell fogadnunk, hogy valamit föl kell áldoznunk, valamit elveszítünk. Szerintem bármely bölcs élet elfogadja, ha azt állítom, hogy mindig lesz valami, amiben nem leszünk sikeresek. Az a helyzet a sikeres étellel, hogy nagyon sokszor azt, hogy mit jelent számunkra sikeresen élni, nem mi találtuk ki. Másoktól

hallottuk. A férfiak az apjuktól, a nők pedig az anyjuktól. A pszichoanalízis már 80 éve ezt sulykolja a fejünkbe. Mégsem figyel senki. Pedig ez szerintem nagyon is igaz. Belénk sulykolják a tévétől kezdve a reklámokon át a marketingig. Ezek rendkívül nagy hatalmú erők, melyek meghatározzák, mit akarunk, mit gondolunk magunkról. Ha azt mondják, hogy a bankszakma nagyon tiszteletreméltó, akkor sokan a bankban akarunk dolgozni. Ha a bankszakma már nem olyan tiszteletreméltó, elveszítjük az érdeklődést. Rendkívül nyitottak vagyunk a javaslatokra. Azt mondom, hogy ne adjuk fel a saját elképzelésünket a sikerről, de győződjünk meg, hogy valóban a sajátunk-e. A saját elképzelésünkre kellene

koncentráljunk, és meggyőződnünk arról, hogy ezek valóban a sajátjaink, hogy mi vagyunk az ambícióink kiötlői. Mert az már elég rossz, ha nem azt kapjuk, amit akarunk. De annál is rosszabb, ha azt hisszük, hogy tudjuk, mit akarunk, és csak az út végén jövünk rá, hogy valójában nem is ezt akartuk.

Befejezésül még szeretnék valamit kihangsúlyozni: már az is siker, ha elfogadjuk saját ötleteink különlegességét. Keressük a saját elképzelésünket a sikerről. Hogyan egyeztetjük azt a gondolatot, hogy rossz dolog vesztésként gondolni valakire, azzal, hogy rengeteg ember szereti kézbe venni a saját élete irányítását. S hogy a társadalom szerint talán szükség van győztesekre és vesztesekre.